

Titel: Det beste Skilderie paa en ypperlig Monark, eller Velgiøreren og Philosophen. Med Anmærkninger over de fornemste Steder i Historien, oversadt af det Kinesiske. Tilligemed pro og contra over et vigtigt Spørsmal.

Citation: "Det beste Skilderie paa en ypperlig Monark, eller Velgiøreren og Philosophen. Med Anmærkninger over de fornemste Steder i Historien, oversadt af det Kinesiske. Tilligemed pro og contra over et vigtigt Spørsmal.", i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 11*, J.R. Thiele, 1772, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_011-shoot-workid2_011_001.pdf (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 11

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Det beste Skilderie paa en ypperlig Monark, eller Velgiøreren og Philosophen. Med Anmærkninger over de fornemste Stæder i Historien, oversadt af det Kinesiske. Tilligemed pro og contra over et vigtigt Spørsmaal.

Kiobenhavn 1772.

**Trykt og findes tilkiøbs hos Joh. Rud. Thiele,
boende i store Helliggeiststrædet.**

2

Den vigtiste Klump Jord er ogsaa Jord. Vi blev alle dannede af en Materie, alle kaldet til et Øyemærke, men ikkun saae lyster den skabende Haands Vink. — Sandser og Lidenskaber ere slette Styremænd; Fornuft og Religion, iført deres rigtige Kræfter, ere i Stand til at styre os ind i den rette Havn, endog igiennem de farligste Stæder; men hvor ofte sove ikke disse vore Frelser, end skiønt de ere om Bord med os; ach! du tyranske Kiød! vil man ikke binde Hænder og Fødder paa dig, og fængsle dig neden i Rummet paa Skibet, strander Siælen, og Seyladsen bliver ulykkelig.

Dette Skrift er ey skreven for dem, der ere alt for selvkloge, til at lære noget af Bøger, men mener ved egen Tænkemaade og en forkieert Myndighed at regiere Overmænd, Ligemænd og Undermænd. Et Individy af dette Slags er til, og kunde for bedres, ved dette Skriftes grundige og skiønsomme Giennemlæsning, hvis det ellers vil værdige sig selv Forbedring.

3

Der faldt Tching-vang, en chinesisck Keiser et Indfald ind en Dag, der var ret besynderlig for et Prindse-Hoved. Han vilde med Magt vide: Hvad en Philosoph var for et Kreatuer. Man maae tænke, at Monarken ey havde meget at gjøre.

Tching-vangs Begierlighed blev snart udraabt og gjort offentlig. Strax derpaa blev der given Ordre til alle dem, der gav sig ud for Philosoph, at iile hid og nedkaste sig for den keiserlige Trone.

4

Den berømte gamle Chamfu-u var alt for hovmodig til at troe, at nogle andre end han torde forlange Titel af en viis Mand. Stolt af at have gjort næsten hundrede taus, mødte han med det dristigste og modigste Udseende: han gjorde meget af sine Talenter, af sine mange udgivne Værker, men for alting praler han af sin Menneskeligheds, hans Uegennytte, hans exemplariske Guds frygt. Han anholdte hos Monarken, om at udgyde og anvende sine Velgierninger paa ham, og byde hans Dadlere at tie.

Keiseren svarte: det er ey just det jeg søger, sendt denne Mand hiem igien. Han blev affærdiget med Foragt. — Chamfu-u var neppe kommen uden for Palladset, førend han døde af en rasende Vreede efter at han havde udaandet en skarp Satyre mod Tchingvang som beklagede den ulykkelige Lærte, og loe af Skand-Skriften.

Derefter lod Tfé-é sig tilsyne; han skrev med Henrykelse, fandt Behag i at formørke endnu meere de Skyer, der skiuler Sandheden, end at oplyse dem.

Han havde udgivet et stort Antal Bøger fuldkommen unyttige for Menneskeligheden; hans Hovmod fremskindte i hans mindste Handlinger.

5

Særsindighed gjorde især Forskiæl paa ham og de andre Lærte. Han vogtet sig meget for at klæde sig som

sine Landsmænd. Han spiiste varm Mad, fordi Kineserne spiiste kolde, han drak kolde Drikke, fordi de drikke varme. Han vidste, at Folk er saa daarlige at beundre alt det, der ey ligner dem; han tænkte ey paa, at de omsider ender denne Forandring med Foragt. Han lod sig offentlig forlyde med, at han havde en Afsky for det menneskelige Kiøn, og han gjorde Alting for at vinde dets Velvillighed. —

Han befandt sig ulykkelig, man maa ey tale om ham i Sælskaberne. Han udvidet hverken Fornøielsernes eller Fornuftens Sphere. Ingen fuldkommen System ingen Eenighed i hans Arbeide. De tossede Fruentimmer i Pékin, der vare paa hans Parti, oplyftet ham til Skyerne, og forstoed ham ey, hvilket ey lidet havde hiulpet til at faae ham i Moden.

Tfé-é forekom Tching-van som et meget underligt Kreatur, og moret sig over ham, i de Tanker ey at lade det blive ved denne Begyndelse.

Tching-vang sagde: Hvorledes kan det være? Skulde der da ey være i heele Kina saadan en Viis som jeg har fore-

6

8 stilt mig ham. Her er saadan en, Herre! raabte en Mandorin af fuld Hals, hvis tredobbelte Gage meldte hans gode Helbred og lykkelige Naklæssighed. Han sagde videre: store Keiser! her seer De en Model af Philosophien; min eneste Omsorg er at være til; det er det eeneste Studering, jeg har lagd mig efter; jeg lader alting sigte til mig, som til Verdens Middelpunkt. Alt hvad, der er omkring mig har været skabt for mig, og til min Fordeel. Jeg har naaet den fornemste af alle Kundskaber, den Kunst ar være uemfindtlig ved alt det, der paa en ubehaglig Maade kunde røre mig. Jeg har undersøgt Fornøielsernes Videnskab. For alting mener jeg, at roelighed er det højeste Gode. Jeg finder største Behag i min Ufrugtbarhed; det er derved, at jeg kan spare paa Livets Fiere, da jeg er vis paa, at man slider sit Væsen, saasnart man gjør et Skrit uden for sig selv; med et Ord at sige, jeg lever kuns for mig og ey for nogen anden. Tching-vang skyndte sig, at faae denne Karl bort fra sit Aasyn.

Kortelig og til Slutningen, af 40000 Lærte, der philosopherte i Pekin var der ei een eneste, der fortiente Philosoph Navnet. Keiseren lod sig derfor ei afskrække, Prinser ere mere faste i deres Mee-

7

9

ninger, end andre Mennesker. Altsaa overlod han Stats Roret i en af sine Brødres Hænder, og reiste bort med to Yndlinger, forklædte sin Værdighed, og besluttede at forfølge videre Gienstanden for hans Søgning. Saa reiste han da igiennem Kina med hans to Hovmænd. Da de vare nær den store Muur, mærket de langt fra et Slags Udbyg paa Spidsen af et Bierg. De fik at vide, at det var en Philosophes Bolig. Tchingvang glædede sig strax over, at han havde naaet Hensigten af sin Reise, de biede ei længe, inden de kravlet op af det Høie.

En Slags Vildmand kom krybende ud af sit hemmelige Opholdssted, løb dem i Møde og skreg: Mennesker! hvad vil I gjøre her? vil I endnu disputere mig den Fristad, som de vilde Dyr har overladt mig?

Her var en ny Bevæg Aarsag til Nysgierighed for Keiseren; han forklarer for den Ubekiente Aarsagen til hans Reise, tilkiendegiver ham, at han overalt søger efter en Philosoph. Den Fremmede svarer, hvis dette Navn passer sig paa et Væsen der har den allerstørste Afskye for det menneskelige Kiøn, faa gaaer ei videre. De har funden i mig det som de søger. Ingen kan mere forbande Mennesker; jeg ønskede, at de var

8

kuns alle et Legeme, og at de havde kuns et Liv.

Hvor stor Fornøielse skulde jeg ikke finde udi det, at rive det af dem. I 20 Aar har jeg boet i denne Ørken; og hver Dag klager jeg for Tien, at jeg ei kan tilintetgiøre den menneskelige Natur.

Nu! gaaer jer vei bort fra mig, eller jeg igiennemborer eders Hierte med denne Piil, som jeg bruger til at dræbe de Dyr med, hvormed jeg underholder mit bedrøvelige Væsen, Keiseren vilde endnu spørge den Vilde om mere, men han blev ganske tavs, og fik et Tilfald af Smerte og Raserie. Tchingvang ynkedes over ham; han lod nogle Taarer løbe, da han forlod ham; han sagde, dette Menneske har uden Tvivl udstaaet Elendigheder. Skulde der vel befinde sig en Ulyksalig i min Regiering? Det er et Væsen, som enhver har Aarsag til at beklage, at bære ærbødighed for, det er en Menneske Fiende, der er bedrøvet og forbitret, en stor Forskiel imellem ham og en Philosoph.

De kom til en af de berømmeligste Øer i Kina; der talte man ei om andet, end om d'Ouci-foug, hvis Studeringer var Moraler, og der havde udgivet mange Værker i dette Slags. Keiseren lader sig geleide til

denne lærte. Han snakket virkelig med denne Lærte

9

af den fornemste Plads, Han havde grundet sine Meeninger paa den sunde Fornuft, de gik ud paa Viisdom, Lyst til Orden og Ærbødighed for Loven.

Tching-vang tvivlte ei paa, at han jo var nær det lykkelige Øjeblik, at eie dette den menneskelige Viisdoms Underværk. I dette Øjeblik kom Bud fra Mandarnen, der havde i Kommission at give ham Ret.

Man havde bragt en Ulyksalig til hans Domstol, der forgiæves havde anraabt de Riges Godgiørenhed om at hielpe hans Fader, der laae syg og mat paa sin Seng, og derfor at give hans Børn, der næsten vare omkomne af Hunger, havde stiaalet en Fierding Riismel.

Dommeren der var Hiertelig øm over denne Hændelse; torde ei fordømme den Skyldige, og spurte d'Oucifoug om Raad. Philosophens Meening var at sende den Skyldige bort, da en af Forpagterne indfant sig, og sagde ham, at det stiaalne Korn hørte ham til. Han kalder strax Budet tilbage, og lader sige til Mandarinen, at han ei skulde anhøre Medlidenheden; ak! raabte Keiseren; da han var bleven forskrækket over dette Optriin, og i en Hast havde forladt den Lærdes Huus: endnu finder jeg ei det der jeg søgte. Monarken gjorde endnu nye, men

10

kuns unyttige Undersøgelser, den eene efter den anden. Han begav sig med Fortrydelse paa Hjemveien til sin Hoved-Stad. Han sagde til sine yndlinge: saa skal jeg da stige paa min Trone igien, uden at jeg har kundet finde en viis Mand? Ach! uden Tvivl er det et Væsen der ei er til. Hovmændene paastod med Artighed, at det var et Slags Urimelighed at finde saadan en Mand, og man besluttede, at det var urimeligt, at befatte sig mere med saadan en Inbildning.

Da de saaledes talte med hinanden, kom de ind i en Landsby; nogle Skridt derfra dybt neden i en Dal, fik man Øie paa et uanseelig Huus, men hvis Ziirlighed opvakte dog Lyst til at komme det nærmere. Vore Reisnere mødte en Bonde; de spurte hvem denne Bondebolig tilhørte. Bondemanden svarte: en gammel brav Mand, som er et snorrig Menneske. Man kan ei faae ham vreed, vi kan gjøre ham saa mange Spectakler, som vi vil, saa gjør han os dog got. Han maa nok være forrykt i Hovedet; ellers kan vi ei forstaae os paa ham. Kieseren der var langt anderledes sindet, end de fleeste Mennesker, var begierlig efter at see denne hans ubekiendte. Han befalede sine Yndlinger at vente ham nær ved denne Landsbys Boelig.

11

Alting i denne Eenlighed tilkiende gav Enfoldighed, Ærbødighed og Velgiørenhed; Hiorde gik i Græs der nær omkring ved Huuset; der var nogle store Træer, man havde indrettet som Hækker, at de Reisende der kunde hviile sig og være i Skygge.

Ved Døren traf Keiseren nogle Fattige, man deelte Riismeel ud til; og han gik ind. En gammel Mand paa 70 Aar laae paa Knæ, og ei mærkede Tching-vang. Kongsune, som var den gamles Navn, gjorde denne Bøn til Tien ☽: Gudernes Gud! hvor megen Tak er jeg dig ikke skyldig! du bar betroet mig min Rigdom, min Høihed; du har givet mig en Smule Brød jeg deeler med mine Brødre. Bliv ved at udgyde din Godhed over dette Rige: vaag over vor høie Eenevolds Herres Skiebne! gid mine Børn maa blive værdig til at tiene deres Herre og Fæderneland, og at ofre dig deres Bønner! tillad, om det saa behager dig, o høieste Tien! at jeg dør hos min kiere Familie, at jeg omfavner den siden naar jeg dør, og at de andre Mennesker glemmer mig. Da Kongsune havde seet Keiseren, reiste han sig op i en Hast, og spurgte ham hvad Andledning der bragte ham hid paa dette Sted, der laae afsides fra Veien?

12

Tching-vang svarede, at den Lyst, han havde til at vide hvor Dyden og Viisdommen boede havde bragt ham hid. Den Gamle svarte med Indgetogenhed, det er ei her, at de vil finde disse to Skatte. Ædelmodige Fremmede de vil ei see der, uden er Billede paa Fattigdom, men siig mig ellers, hvorudi jeg kan tiene dem! Tael kuns! jeg vil opfylde deres Trang, saavidt Himlen har givet mig Tilladelse til at eye saa sød og reen en Glæde; han foreviiste sine Børn for Keiseren, som alle gjorde sig en ære af at være Agerdyrkere, og som kom at overlevere Tching-vang Blomster og Frugter.

Efter en kort Bøn til Tien sadte man sig til Bords. Den Reisende spiiste med Lyst; han blev ey tret af at beundre Kong-sunes Sagtmodighed og Villighed. Den Fremmede sagde til ham: hvor længe har de boet her? Næsten i 48 Aar; jeg lever ubekient her, jeg gier saa meget got, jeg kan, og det lidet jeg er i Stand til at gjøre er det, der erindrer mig min Ulykker.— Saa har de været. — Jeg kan i det Mindste synes saaledes for Folkes Øyne, men jeg takker Hiertelig min Modgang.

Jeg skylder den den Ømhed og sande Vellyst, min Siæl finder. Uden Vederværdigheder, skulde jeg ei have erfaret hvad Sødhed det

13

er, at beklage en andens Elendigheder.—Hvad forstaaer de ved Viderværdigheder? — Jeg var en af den Sal. Keiseres Ministre, jeg blev et Offer for Bagtaler. —

Mine Fiender fik overhand over min Herres Gemyt: man tog mine Embeder og Midler fra mig. Af min Lykkes Levninger købte jeg mig denne liden Mark, som de seer; jeg dyrkede den, jeg vandede den med min Sveed, jeg har bygt her saa stor et Huus, at jeg kan laane Fremede Huus. — Hvad! Kieseren er død, uden at oprette denne Uret?— Keiseren var et Menneske; man har bedraget Ham. Han var mig intet skyldig.

Jeg velsigner ikke destominder hans lhukommelse; jeg beder Himlen, om den vil udgyde over hans Søn alle Lyksaligheder.--- Tching-vang holdte sine Taarer tilbage.— Hans Søn! ---- min Fader----- vil elske dem. — Ach! jeg bør ei mere tænke paa, at komme tilbage til Hoffet; her vil jeg døe, og jeg formaner mine Børn at de ei maae forlade denne Vaaning. Gid deres Øyne og Hierte alletider maa fæstes paa min Grav! og gid de maa blænde deres Aske med min! gid de maae lade sig nøie med at samle Frugten af denne Mark! og at kunde være nyttige! --- Men hvorfor nyder de ei en stor Ære? — Det er ogsaa en Velgierning af himmelen, som jeg hver Dag takker dem for. At

14

At være ubekendt i Verden man ikke agte det høiere, end at have den største Ære? Man maa være viis og Menneske for sig; Dyden er alletid belønnet for den Smule Gode den kan gøre. Folkene i næste Landebye finder sommetid Fornøielse i at forderve mine Enge, at brette mine Frugt-Træer. — — Hvad Hævn tager de der over? — Jeg bærer Omsorg for Deres Syge; jeg erindrer deres Fattige; jeg trøster dem i deres Møjer.— O! forundringsværdige Mand!—forundringsværdigt! jeg gjør kuns min Skyldighed; jeg bør glemme andres Feil og rette mine egne. Og siden, hvem er den Lykkeligste, enten den, der fortørner eller den, der er fortørnet? Man skal kuns forlade og tilgive, saa er man vis paa at smage en Lyst som er vore Fiender forbudt. — Tchingvang kunde ei holde sine Taarer tilbage, græder emtfindlige Fremmede! Keiseren omfavner

ham.---- Endelig har jeg fundet det, der

har været en Gienstand for mine Reiser; Farvel! inden en kort Tid vil de kiende mig.

Tching-vang flyer tilbage til sine Hovmænd. — Endelig er jeg belønnet for min Møje; jeg har fundet denne Menneskelighedens Vunderværk. — Hvad Herre! — I skal snart faae en Philosoph at see i sin Dyd. Keiseren kom ikke sunrere til bage til Pekin

15

førend han befaledede at man skulde bringe ham Kong-sune og hans fire Børn. Den Gamle tog med Ærbødighed mod Keiserens Ordre, hans Børn brast udi Taarer.

De tvivlte ei paa at det var en ny Streg som deres Faders Fiender lavede sig paa at spille ham. Kong-sune sagde til dem: ei mine Venner! hvad befrygter I? hidindtil har I levet dydige? Vil det ikke nu være en let Sag for eder at døe? Jeg skal gaae eder for med mit Exempel; kommer! lader eder see for Hoffet med eders Agerdyrknings Redskaber; det er de Værdigheds Tegn.

Kong-sune og sine Børn kommer da til den Kejserslige Bye, og lader sig tilsyne for Eenevolds Herren med en Hakke og en Spade i Hænderne. De kaster sig ned. Tchingvang lader dem reise sig op, og siger til Kongsune! min Fader! kiender de mig? den Gamle betragter ham nøie, og bliver forbauset. Han vil falde paa Knæ; Keiseren omfavner ham i Godhed. Hans Hofmænd kommer ind med en utalig Mængde lærte. — Keisern raaber; og taler til sin heele Hofstat: her seer de den Dødelige, jeg saalænge forgieves har søgt. Kiend nu Philosophen! jeg vil ei, at Kong-sune skal have andet Navn, end dette. Og du ærværdige Gamle! lad mig overvælde dem og deres Familie med mine Velgier-

16

ninger; jeg vil stræbe, at oprette de Feil, Min Fader har gjort, og hans Søn vil gjøre sig en Ære af at være eders Beskyttere og Ven. Tag imod den Rang at være min fornemste Minister! jeg befaler dem i det offentlige Bestes Navn, ei at bedrage mit Haab ved et Afslag! Kong-sune svarte ikke Keiseren uden med disse vellystfulde Taarer, der er Erkientligheds eneste Udtryk. Han saavel som hans Børn nød en stedsevarende Yndest, og han havde endnu den Trøst at forlade og tilgive sine Fiender, hvis Skiebne var ham overgivet; han var endog saa lykkelig at gjøre dem got, og at hjælpe dem med sit Formaaende hos den ædelmodige Tching-vang. Da de nu begge Vare døde, opreiste Keisern dem Stytter. Keiseren havde ingen anden Opskrift end dette rørende Ord: Velgjørereren; og ligeledes satte man neden paa Kong-sunes Stytte

dette Navn, der havde helliget hans Lovtale: Philosophen.

Anmærkninger

over Historien.

Den kinesiske Keiser vilde med Magt vide, hvad en Philosoph var for en Kreatur. Ach! behagelige Lærdom! den lo-

17

ver mig, at en Keiser ei skammer sig ved at tilstaae sin Uvidenhed i en Kundskab, som Millioner Mennesker indbilder sig og tør udlade sig med at forstaae uden ad paa deres Fingre. De tør troe, at en Philosoph er saadan een, der med en selv antagen Dyd eller Last udpynter sig, som vore smaa Børn pynter deres Dukker; fordi denne Dyd eller Last ei er almindelig i den Dragt eller Skorpe, som den formeente Philosoph anbringer den i, formeener de, at han er en Ertz-Philosoph. Ach! du latterlige Dukke-Tanke! hvor lyver du ikke skammelig Folk paa, og hvor faaer du mig til at lee. Men denne daarlige Tanke kunde man endda fordrage, naar man har leet af, men at give sig ud for Philosoph, fordi man enten har mange Bøger, eller har kikket i nogle af dem, eller stiaalen nogle Tanker af en fornuftig Skribent, eller faaet af nogle Tosser Kaldsbrev paa at være en Nar, og dog faae Navn af Philosoph, (som saa mange gjør,) det foraarsager Fornuften utaalelige Qvalmer.

De tossede Fruentimmer i Pekin, der vare paa Thé-es Parti, opløftet ham til Skyerne, og forstod ham ei, hvilket ei lidet havde hjulpet til at faae ham i Moden.

18

Her er en temmelig ydmygende Lexe, for alle de got Folk, der sværger paa, at Panis ☺: Brød, skal være Femenini Generis, hvis det ellers skal smage dem. Hvis de ei Havde glemmt, hvad Undseelse er for noget, da de kyste den Fruentimmer-Haand, hvorudi den skrevne Forsikring laae om Brød, troer jeg, at om de alletider havde været blege, de dog denne Gang skulde have blevet temmelig rødmosede, naar deres Eftertanke havde faaet saa meget Magt over dem, at de kunde høre hvad den vidsket, nemlig: havde dette Fruentimmer ei været, havde du endnu været Brødløs; men naar man er sulten, siger man, smager Brødet got, enten det kommer fra en Mandfolke- eller Fruentimmer-Haand; men hvad mig anbelanger, saa vil jeg heller skylde et fornuftig Menneske Tak for min Lyde, end et tosset Fruentimmer. Enhver sin Lyst.

Alt hvad der er omkring mig, har været skabt for mig, og til min Fordeel. Hvor herligt skildrer ikke denne Tanke et nedrig og egennyttig Hierte! et Hierte af dette Mærke kan hverken føle eller troe, at der er flere Mennesker til i Verden, end dets afskyelige Krop; kaster den Egennyttige et graadig Øie omkring i Verden (thi hans Cirkel er stor og ofte udvider sig uden for

19

Verden) Skiemter han vel noget, der rører sig, men som han er sin egen Afgud, kiender han det ei for Mennesker, end sige Medmennesker, som han skylder tredie Deelen af sin Kierlighed, men som nogle Insekter, der bør tiene hans hidsige og glubende Strube til Føde, som den hungrigste Rovfugl der kan gaae paa to Been. Siden denne fule Last er saa almindelig blant os ønskede jeg, at der var paalagt alle egennyttige Folk denne Skat, at for hver nedrig og egennyttig Streg, skulde den Skyldige strax udbetale saa meget som et uegennyttigt Menneske kunde leve af i sex Maaneder, saa skulde snart denne Plet Vidskes af den danste Kiole.

Men denne smitsomme Syge har endelig ædt saa meget om sig, at den neppe kan standses, og denne vanartige Dreng maa tugtes og pidskes med Riis, der ei groer paa Jorden.

Jeg bar største Behag i min Ufrugtbarhed. Dette er Dosmerens og den Dovnes Valg-Sprog. Den eenes Livmøbel og beste Ret Mad, er et sørgesløs Gemyt og den Kunst at bide Fluere; den andens er en blød Dyne og det store Slid at gabe, imens en stegt Due flyver ham i Halsen. Begge to ere daglig i Slagsmaal med hinanden om

20

det vigtige Fortrin, hvem af dem, der gjelder saa meget i Verden som et Nul.

Som disse to har giftet sig med Ufrugtbarhed, saa er tvertimod den, der vel har anlagt sin Tid efter at komme i Kundskab med Flittighed, for med Tiden at ægte denne rige Brud. Ingen fornuftig Piine er større, end den et retsindig Menneske, der kan noget, føler, naar han enten ei maa bruges til det, han duer til, eller bruges til det han ei duer til. Hvormange høre jeg ikke at skrige, Ja det er sandt! ach! gid denne skingrende Sandhed maatte lyde saa høit, at den kunde naae til Tronen, for at faae Gehør!

Af 40000 Lærde, der philosopherte i Peking, var der ei en eneste der fortiente Philosoph Navnet. Mon Peking enten er flere Stæder til end i Kina? Og skulde man til at gjøre saadan en Examen, som Keisern gjorde, for at finde en sand Philosoph, o! hvor vilde ikke da dette Rige blive øde paa Lærde, naar man havde taget de rigtige Lærde ud iblant os; thi hvor mange er der ikke hos os, der i mange Aar har pralet med denne Tittel, der dog ei er andet end Paafugle-Fiere, der er rusket og plyndret af andre.

21

Menneske! hvad vil I gjøre her? vil I endnu disputere mig denne Fri-Stad, som de vilde Dyr har overladt mig?

Naar man med en opvakt og ved Viderværdigheder skiærpet Fornuft, betragter Mennesker, maa man vist nok tilstaae, at de ere nogle ækle og ret græsselige Creature. En Løve, Biørn, Tiger, Ulv kan vel forskrække os; men naar vi betragter, at de ei har Fornuft og at det er deres Natur at skade og sønderrive, og at vi kan sætte os i Skiul for deres Graadighed, falder denne vores Frygt snart bort, men Mennesker, begavet med en fornuftig Siel, Mennesker der i mange Grader ere vildere og grummere end Løver, Biørne, Tiger, Ulve, kan vel indjage os en langt større og virkeligere Frygt og Skræk, da man daglig maa omgaaes dem, da de daglig lurur paa os, og hver Øjeblik giver os Prøver paa deres lumske Grumhed.

En Krog i Verden, hvor man i Rolighed og langt fra de skiændige Skabninger, Mennesker, kan hendrage sit Liv og ende sine Dage, er vist nok herligere, end det prægtigste Pallads, hvor man er omringet med Ær og med sine troløse og ondskabsfulde Medmennesker; men da de sældskabelige Love ei tillæ-

22

der os, at flygte bort fra vore Mordere, maa man væbne sig med Kraft af Himmelen til at holde ud iblant disse Grumme, indtil Gud gier en god Ende,

Skulde der vel befinde sig en Ulyksalig i min Regiering?

Ach! uforlignelige Spørsmal af en Keiser! det er det sande Mærke paa en retskaffens Konge, at erkjendte sig paa den omhyggeligste Maade om, hvor de Ulyksalige i hans Rige befinder sig, opsøge dem, for at lindre deres Jammer.

Ligesom Staten er som helt et Legeme, der kan have mange brodne og syge Lemmer, hvis Sygdomme kan tiltage og formeeres ved Uvidenhed om Svaghederne, ved Forsømmelse i at eftersee dette vigtige Legeme ofte og nøie, før Sygdomme tager Overhaand, ved Forglæmmelse i at anbringe de rette Midler, paa den rette Tid og paa de rette Lemmer, saa kan og en Konge ansees som den rette og eeneste Læge, der kan kurere, næst den Høiestes Hielp og Velsignelse, dette Statens vigtige Legeme.

Ach! hvor vilde Verdens Riger være florerende, hvis enhver Konges Valgsprog var dette: Skulde der vel befinde sig en Ulyksalig i min Regiering? Naar denne Omsorg strakte sig til den allerringeste af Un-

23

dersaatterne, skulde Jordens Troner ei svømme i de Elendiges Taarer, og da skulde man ei saa ofte være Tilhørere af de Armes og Plagedes Sørgemusik.

Ach! uden Tvivl er det et Væsen, der ei er til. Dette siger Keiseren om de dydige og velgjørende Philosopher. Lige det samme kan enhver Konge med Grund sige i sit Rige. Lad ham undersøge sine Lærte, hvormeget Got de gjøre i hans Rige, sine Hofmænd, hvor mange Lykkelige de gjør om Aaret, sine Embedsmænd, hvor mange Fortrængte de skaffer Ret om Dagen, og han skal uden at feile, igientage disse Keiserens Ord, naar han vil lede efter en velgjørende Philosoph. Ach! uden Tvivl er det et Væsen, der ei er til.

Du har givet mig en smule Brød, jeg deeler med mine Brødre. Bliv ved at udgyde din Godhed over dette Rige! vaag over vor høie Eenevolds Herres Skiebne.

Efter langt Leeden finder dog Keiseren den velgjørende Philosoph, men langt fra at han fandt den blant sine Hofmænd, iblant hans Embedsmænd, eller iblant hans Lærde, nej langt fra; han finder dette Vunderværk i en af sine fattige Undersaatte, der oplyst om sine Pligter, imod sin Tien, imod sig selv og sine Med-

24

mennesker, han i sin Bøn kalder sine Brødre, gjorde alt det gode, han var i Stand til at gjøre i Verden, hvilket ogsaa er den Velgjørendes sande og ægte Karakter.

Gid alle Verdens Rigers Undersaatte maatte ligne Kong-sune som i alting, saa og i hans Bøn, og gid enhver Undersaat ei skamme sig ved at bede got for Riget og Kongen,

Men siig mig ellers, hvorudi jeg kan tiene dem? tael kuns! jeg vil opfylde deres Trang, saavidt himlen har

givet mig Tilladelse til at eye saa sød og reen en Glæde.

Atter et Træk af Velgiørenhed. Den Velgiørende bier ikke engang, til vi har erklæret ham vor Trang: han læser af vore Miner, af vor Gang, af vore Klæder, at vi trænger til hans Hielp; han anseer det for en Skam, om vi skulde forekomme ham i at udøve en god Gierning; han finder ingen sødere, ingen reener, ingen fornuftigere Glæde, end den han erfarer, naar han kan hastig lindre den Trængendes bittre Smerter, end naar han kan faae Leilighed til at gjøre den Arme en Velgierning. O! I ugudelige og haarhiertede Rige iblant os, lærer af Kong-fune, hvordan I skal bære eder ad med det Gods, vor Herre har laant jer! efterfølger ham i at gjøre got! vænner jer nedrige og onde Hierte til efter-

25

haanden at føle den Fattiges Trang, saa skal I see, I slette Mennesker, at der med Tiden kan blive nogle velgiørende Væsner af jer; I komme til at eie jer Gods paa den rette Maade, at give den Fattige den tredie Deel, han tilkommer deraf.

Men hvorfor nyder de ei en stor Ære? — Det er ogsaa en Velgierning af Himlen, som jeg hver Dag takker den for. At være ubekjendt i Verden bør man ikke agter det høiere, end at have den største Ære? Man maae være viis og Menneske for sig. Dyden er alletid belønnet for den smule Gode den kan gjøre.

Denne Lexe er fuld as Viisdom og Lærdom. I elendige ærgirrige Mennesker, der hver Dag tragter efter nye og mere Ære! læser dette og stammer eder i eders nedrige Hierte! Lærer de Farer der følger med Æren, og hvor tung en Byrde den er for et retskaffens Hierte, der veed, hvor meget det gielder, endog naar alle dets Mangel og Feyl er regnet fra. Hovmoder jer ei af den haandfuld Ære, man kan kaste til jer; der er som Sukkerkugler, saadanne Børn, som I, skal have at leie med, for ei at græde, eller blive misundelige over at et Barn faaer mere Got Got, end et andet. Vider, at det er noget vigtigere, at være ubekjendt for Verden, men bekjendt for

26

Gud, ved en sand og uforfalsket Ydmyghed og en ægte Viisdom, der foragter alt Jordens Dukke Tøy, men alleene søger at pynte sig med den rette Prydelse, med Dyden, der belønner sig selv for den Smule Gode, den kan gjøre i Verden.

Velgøreren! — Keiser Tching-vangs Heele Lovtale paa hans Begravelses Stytte bestod alleene i dette vigtige og lærdomsfulde Ord, der siger mere, end mange Løgne Dissertationer, dette nemlig: Velgøreren. Kan vel nogen Konge forlange sine Levninger prydet med et anseeligere Smykke for Eftertiden, end dette: Velgøreren. Naar jeg skal ønske min Konge nogen Lovtale, skal det just være denne: Velgøreren; og gid alle ægte og dyrebare Undersaatter allene tragte efter, at faae saadan en Gravskrift og fortienne den ligesaa vel som den uforlignelige Kong-sune, denne nemlig: Philosophen; men denne Æres Karacteer bestod langt fra ei i en naragtig Klygt, i en latterlig Belæsenhed, i en sindrig Ufrugtbarhed, og opblæst Lærdom, som er saa mange af vore Tidens Lærdes Skildt; nei den bestod i en uforfalsket Ydmyghed, et redelig Hierte, en stædsevarende Godgiørenhed, og en stadig Dydens Udøvelse. Dette er det ægte Mærke paa en retskaffens Philosoph. —

27

Pro og Contra

udi dette aftvungne

Spørsmaal: til

Oplysning i vore Stats-Tider.

Kan et fornuftig og christelig Folke-Slags med Grund lade sig mærke med nogen Misfornøjelse, om det beherskes af en 3, 4, 5 eller 6 dobbelt Regierings Form, saa længe samme Regierings Form har intet andet til Øiemærke, end at gjøre samme Folke-Slags mueligst lykkelig og florerende?

af en Upartisk.

28

29

Pro.

De forlanger, min Herre, mine afgjørende Tanker i forbemeldte Spørsmaal.

Hvad skulde mere fornøie mig, end at opfylde deres Begiering, baade i Henseende til dens Billighed, og i

Henseende til den Lyst, jeg har at skrive i denne Materie.

Men jeg begiver mig til Materien.

Førend jeg kan fælde min Dom i det bemældte, der kan være afgjørende og staae uryggelig fast hos Kiendere af adskillige Nationers Regierings Form, maa jeg udbede mig, at det maa være mig tilladt, min Herre, at udmærke en Nations Genie, der skal være Gienstand for en meer end en enkelt Regierings Form.

En Nations Genie og naturlige Anlæg er den Hoved Hjørne-Steen og Pille, hvor paa en Regent eller flere over en og den samme Nation bør bygge og grunde sin Regierings Form og Stats Videnskab, hvis samme skal være fornuftig, ordentlig, heldig og almindelig nyttig.

Derfor er det, at den, der agter nogen Tid at regiere, og regiere et Folk med Fornuft, med Orden, med Heldighed, og Nytte for det Almindelige, bør gjøre til sit første og fornemste Videnskab den Kunst, den over-

30

maade nyttige Kunst at kiende nøie det Folk, han engang skal regiere over.

O! hvor denne Kunst forsømmes ofte og taber sig i en unyttig og ofte skadelig Mængde af Videnskaber, hvormed man spækker en ung Herres Hukommelse, saa at man i en vis indskrænket Meening kan sige her, at Ét er fornødent; (nemlig Nations Kundskaben) og at den Fyrste eller Herre, der udvælger denne beste Deel, fra ham skal hverken de duelige Undersaatter, Landenes Flor eller Regierings Formen fratages; thi jeg er af den Tanke, at det maa være ligesaa smertelig for en retskaffens Regent, at hans Undersaatter ere misfornøiede (og har Grund dertil) med hans Regierings Form, som om man tog den ganske fra ham.

Naar nu en Regent eller flere har naaet de højeste og mueligst beste Grader i denne Kunst, denne herlige Kunst: Nations Kundskaben, da er han først duelig og skikket, værdig og antagelig til at regiere et Folk, men aldeles ikke før; thi den Ufornuft, den Uorden, den Vanlykke og den almindelige Skade, der flyder af Uvidenhed, eller hvilket paa dette Sted er det samme, af en løs

Kundskab om det Folke-Slags Genie og naturlige Anlæg, han skal herske over ruine- rer i Bund og Grund et Rige.

31

Eier altsaa videre Regenten eller flere denne Nations Kundskaben i sit hele og rigtige Omfang, da begynder han at gjøre Planen til sin Regierings Form og Maade; denne Plan maa paa engang have Nationens hele Genie for Øine, og Regierings Formen maa blive den mest passelige efter dette Genie ved dets Virkninger og Følger saavel i de udyrkede og raa, som smukke og skiærpede Tider.

Men min Gud! hvilken Byrde! er et Menneske i Stand til at bære den?

Regenten, der nu efter sine egne Tanker har bygt en Regierings Form, der er grundet paa de muligste fornuftige, ordentlige, hældige og almindelig nyttige Insigter og Udmærkelser, seer dog endnu daglig de vigtigste Mangler at yttre sig, de største Forsømmelser at mælde sig, de betydeligste Forglemmelser at blotte sig.

Han spørger sig først selv ad i Eenrum: Er der muligt, at et eneste menneske allene kan være Regenter, og bør han at være det?

Regenten have de allerbeste Hensigter i Verden med sit Folk; han være aldeles fri og reen fra en inbildt Stolthed eller uordentlig Egenkiærlighed, saa skal han dog mærke saadan et Svar inden i sig, hvorved han skal

32

erfare, at hans Hierte er eenig med hans Fornuft; og Svaret bliver dette: Hvorfor regierer du allene ved din egen Indsigt?

En mægtig Konge har ikke meer end en Fornuft og et Hierte; han er et skrøbeligt Menneske ligesaa vist, som han kan være en retskaffens Mand, og Konge.

Rørt af dette Hjertets Svar, tankefuld ved disse vigtige Anmærkninger træder han af sit Kabinet ind iblant sine Hofmænd.

Da denne Regentes Folks Lyksalighed er hans eeneste og væsentlige Øiemærke i alle hans Tanker, Ord og Gierninger, igientager han igjen dette vigtige Spørsmaal for sine Hofmænd: Er det muligt, at et eneste Menneske allene kan være Regenter og bør han være det?

Havde alle Hofmænd saa ædelt et Hierte, saa dyb en Indsigt, saa store Prøver paa sin Afmagt, som denne Regent, saa vilde de være stumme og ingen Svar give.

Men hvem kiender vel den vigtige Byrde at regiere, uden Regenten selv.

De viiseste af Hofmændene svarer da: Det er ei saa let en Sag for eet Menneske alleene at regiere vel og rigtig nogle Milioner Mennsker.

33

Det Svar der ligner meest denne Regentes redelige Hiertes Svar, belønner han, og antager Svareren til sin Fortrolige, ja maaskee to eller tre af Svareren.

Han udlader sig for dem om de Mangler, de Forsømmelser, de Forglemmelser, han Har faaet Øje paa.

Han vil have dem hævet og ryddet af Veien, og for i Fremtiden at stoppe Kilden til alle Uordener, vil han ei regiere ved sin egen Indsigt alleene, men tage Viise Mænds Raad med i Spillet.

For at naae Opfyldelsen af sit Øye-Mærke, som er hans Folkets Lyksalighed, gjør denne Regent ingen Vanskelighed af at tro, at der er flere Viise Folk til, end han selv, og derfor udvælger dem til sine Raadførere.

Det er Regenten og disse Viise Mænd, der med et vaaget Øye arbejder med fælles Kræfter, at forjage de indsnigende Mangler, at befordre Orden, at opleede de nyfødte Genier, at belønne Folk med Talenter, at sætte Videnskabernes i Gang, at befordre Videnskabernes Elskere, ved at give dem de beste go fedeste Embeder i Landet, som dem, der meest fortjener dem, at forjage alle Fremmede af Landene, at paalægge Straf og Bøder for dem, naar de paa mindste Maade vidende eller uvidende fornærmer Landenes Indfødte, at sørge

34

for Handelens og Agerdyrkningens Tarv, fortelig aldrig at viige et Haarbreed fra Geniets og Nations Kundskabens Regler.

Hvor lidet Grund har ei da et Folkeslag, der tør lade sig mærke med Misfornøielse, om det regieres af en meer end enkelt Regjerings Form. —

Contra.

Som det da er saa vidt og bredt bekiendt, at det Rige og det Land, hvor Geniet og Nations Kundskaber foragtes, forglemmes, forsømmes, er et Maal for al Ufornuft, al Uorden, al Vanlykke og almindelig Skade, forsee jeg mig ei, om jeg tilskriver en Uvidenhed i dette Uforbiegiængelig fornødene Videnskab, et Riges, og et Lands totale Ulykke og Undergang.

Det er ikke længe siden, vi iblant os derpaa har et rørende Exempel i Sal. Grev Struenses Befatninger med dette Rige.

Den første og fornemste Aarsag (end, skjønt jeg veed nok, at det maa ikke hedde saa af vore elendige smaa Geister,) til hans liden Lykke i sit Forsæt, ja den som virkelig styrtede ham, var en stor Uvidenhed i det danske Genie og Nations Kundskaben

35

Havde han havt den fornødne dybe Indsigt i denne Videnskab, da han tog fat paa Svøben og snertede os, skulle vi neppe 10 Aar fra Dato have øynet Sal. Grevens Fald, ja maaskee aldrig faaet Øye paa samme, da han saa, om han havde besadt denne Videnskab i det Heele, havde vidst at skiule sit Spil.

Naar altsaa nu en Regent er blottet fra denne Kundskab om Geniet og Nations Kundskaben, saa veed man, som jeg alt i den første Deel af min Tale bar sagt, at han er uduelig og uskikket, uværdig og uantagelig til at danne nogen Regjerings Form, langt mindre at udføre den i sin Fornuft, sin Orden, sin Hældighed og sin almindelig Nytte.—

Ligesom en Feldskiær gjør en Patient mere Skade end Gavn, naar han ei forstaaer den Kunst, at kiende hvad Sygdommens Natur er, hvor Kilden og Udspringet til Sygdommen er, hvor den har sit herskende Sæde; ligeledes bliver de Lande og de States Lemmer forulykkede, der behandles af den, der ei til Grunde forstaaer den Kunst, at kiende et Folke Slags Naturel og medfødt Anlæg, baade i Styrke og Svaghed.

Man kan derfor i en vis indskrænket Meening, sige her til den Regent, der gjør sig al mue-

36

lig Umage for at indrette sine Lande vel: Du bekymrer og uroeliger dig med mange Ting, men eet er fornødent

Den allertydeligste Klippe for en Regierings Form er den stadige Modsigelse og Strid i mellem Sæder og Love.

Man udgive og fastsætte de allerbeste Love, de meest grundede Anordninger paa Religion, Fornuft og Billighed, man smigre sig længe nok med et herligt Udfald ved disse Loves nøiagtige Efterlevelse og lydigste Udførelse; det bliver dog alligevel en klar og uimodsigelig Sandhed, at Hverken kan disse Love opfyldes i deres hele Omfang og Strengthed, eller ansees for fornuftige og billige Love, saa længe de og deres Udførelse staaer snorret imod et Folke-Slags Genie, Karakter, Temperament og Sæder.

Hvad skal Regenten gribe til? Skal han Hærde sin Villie med Sværd og Ild, for at faae urimelige og paa Nationen upasselige Love efterlevede og udførte?

Skal han foreene sine Kræfter med 3 4 5 eller 6 Hofmænd, for at oprette et Tyranie og Udøve det over fredelige, billige, lydige og retskaffene Undersaattere?

37

Eller skal han ganske kaste Regierings-Aaget af sig, af en frivillig Mangel paa at udfinde og fastsætte de mest overensstemmende Love med det Folkes Genie og Karakter, Temperament og Sæder han regierer over?

Og skal han som siden af en blot ugrundet Frygt for at gjøre Ont værre, overlade med et ligegyldigt Hierte et heel Folkes vaklende Skiebne, til rasende Løver, til hidsige Tigre, til glubende Ulve?

Og skal disse med en uindskrænket Egensindighed staae ved Roret af Regierings Formen, imens en Regent overlader sig til magelige Dage, og til en jammerlig Sorgsløshed, over den Regiering, der er ham allene, og ingen andre betroet af Gud og overdraget af Menneskene?

Nei, vee det Rige og de Lande, hvor denne Ufornuft, denne Uorden, denne Vanlykke, og denne almindelige Skade maatte treffe ind!

Min Gud! jeg skiælver ved den Tanke, der enten maatte falde paa, at gjøre en Regent kied af Regieringen, eller ligegyldig i dens Behandling.

38

Jeg har gjort mig al muelig Umage for, min Herre! at udføre i det korte, de ofte ukiendelige, mens alt for virkelige Ulykker, der flyder af Mangel paa Kundskab om Geniet og Nations-Kundskaben.

Heraf forventer jeg, at enhver indseer, at Regenten eller fleere, endog med den allerbeste Hen sigt i Verden, kan begaae de allerstørste Feil og Forseelser imod den christelige og fornuftige Regierings-Form, og gjøre sig, uvidende og imod sin eller deres Villie, forhadte og modbydelige for Folket; forstaae et Folk, der har Fornuft og Skiønsomhed til at indsee alle sine Ulykker i deres hele Omfang og Begreb.

Er det mulig at Sædernes Indretning, der bør være et stort Øiemærke i Lovenes Oprettelse, kan nogen Tid, endog i det smukkeste og heldigste Aarhundrede, naae alle sine Fuldkommenheds Grader, naar man ei nøie indseer og kiender det Folkes Genie og Naturel, hvis Sæder man ved gode Love vil forbedre og skiærpe?

Bliver ikke den snildeste, den beste Lov-Bog et Munstrum af Vittighed og Stats-Kundskab, naar denne Kontrast og Strid bliver staaende imellem Love og Sæder, Anordninger og Genie?

39

Saa ikke et christeligt og fornuftig Folk, der har Skiønsomhed til at indsee, hvor lykkelig og florerende det kunde være, hvis man kiendte tilfulde dets Genie og Natur-Kræfter, og indrettede Love derefter, Suk og Klage hemmelig over de Fordeele, dem og Landene berøves ved Uvidenhed i den første, beste og nødvendigste Videnskab for en Regiering, og ved en Forsømmelse i at forhverve sig samme?

Hvis bliver Skylden? Regentens eller fleeres, eller Folkets?

En Regent eller fleere har dobbelt Leilighed, og er dobbelt berettiget til, at indrette en god Regierings-Form, og fastsætte gode og nyttige Love, naar den gunstige Natur vaager over hans Land, giver en rigelig Velsignelse i mange væsentlige Ting for et Riges Velstand og Flor, ved Frugtbarhed og andre Natur-Midler.

Ved at komme denne godgjørende og ædelmodige Natur til Hielp fremmes unægtelig Landenes Tarv og Statens Velstand.

Hvor mange Nationer ønskede ikke at deele de halve herlige Naturgaver med andre Nationer, der bevandt med disse ringe Velsignelser, foragter eller mishandler dem!

40

De sandige og tørre ørkener vilde bedre vide at dyrke og indsamle de rige Herligheder, der flokkes paa andres florerende Marke, hvis det saa havde behaget Naturen at indrette det.

Hvor lykkeligt var det ikke derfor, om enhver Stat havde saa klare Øyne, at ingen af de naturlige Fordeele bleve forsømte, foragtede, forspildte eller mishandlede?

Verden skulde da uformærkt komme til en Flor og Velstand, der rigelig og rundelig skulde belønne dem, der havde baaren Omsorg for dens rette og sande Opdragelse og Dyrkelse.

Hvor derfor Uvidenhed i Geniet og Nations Kundskaben er til, og formeeres ved en 3, 4, 5 eller 6 dobbelt Regierings-Form, der har et Folke-Slags Grund til at ytre sig med en fornuftig og billig Misforargelse, der bør undersøges paa den beste og lemfældigste Maade, for at hæve den, ved at hæve Grunden dertil.